

Alternative razmeni teritorija

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) je 22. juna 2019. u Prištini organizovao novu radionicu na kojoj je ponovo okupio grupu analitičara iz Srbije i sa Kosova. Učesnici radionice su razmatrali alternative predlogu koji bi podrazumevao promenu postojećih granica. Takođe, analitičari su izradili listu mera za izgradnju poverenja, kao osnovu za pristup koji bi trebalo primeniti u međuvremenu, a u cilju nastavka podrške procesu normalizacije, sve dok se ne nastavi zvanični dijalog pod pokroviteljstvom EU. Iako zvanično nije predstavljeno, predsednik Srbije Aleksandar Vučić i predsednik Kosova Hašim Tači podržavaju rešenje koje bi uključivalo i neke teritorijalne promene. Jedan broj zvaničnika EU i SAD je navodno i podržao takav sporazum. Neke države EU i većina suseda Kosova i Srbije su snažno protiv ovakvog scenarija. Međutim, razmena teritorija odnedavno nije više izvesna i rešenja koja podrazumevaju očuvanje postojećih granica su ponovo postala popularna.

Radionica je deo dugoročne inicijative CIG-a, u koju je uključena grupa analitičara, posmatrača, političara i kreatora politika koji ispituju i procenjuju odnose Kosova i Srbije i nude doprinos za razvoj elemenata za konačno rešenje ovog otvorenog pitanja. Inicijativa je podržana od strane Saveznog ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

Alternative alternativni

Opcija promene granica sama po sebi predstavlja alternativno rešenje. Osim predsednika Tačija i Vučića i nekoliko međunarodnih diplomata, niko drugi ne zna šta podrazumeva ovo rešenje. Tači ga naziva „korekcija granice,“ insistirajući na ispravljanju istorijskih nepravdi inkorporiranjem Preševske doline Kosovu. Vučić ovo rešenje naziva „razgraničenjem,“ ukazujući da će Srbija priključiti četiri opštine na severu Kosova u kojima su Srbi većinsko stanovništvo, što je u skladu sa principom „bolje nego ništa“ koji predsednik Srbije već neko vreme zagovara.

Učesnici radionice su naveli nekoliko alternativa teritorijalnoj opciji.

1. *De jure priznanje.* Srbija priznaje Kosovo u okviru postojećih granica i pravnog sistema. Kosovo bi trebalo da u potpunosti implementira postojeće zakonodavne odredbe o pravima manjina.
2. *De facto priznanje.* Srbija priznaje kosovske institucije, pravni sistem i prekida sa praksom lobiranja protiv Kosova, ali formalno ne priznaje Kosovo. Kosovo implementira sve odredbe o pravima manjina zasnovane na Ahtisarijevom planu i osniva Asocijaciju/Zajednicu većinski srpskih opština u skladu sa Briselskim sporazumom. *De jure* priznanje nije važno ni za Kosovo ni za Srbiju sve dok se ne približe članstvu u EU, kada konačno rešenje, uključujući i pravno priznanje, može postati ključni uslov za ulazak Srbije u EU. *De facto* priznanje je korisno prelazno rešenje. Time bi Beograd i

Priština mogli da implementiraju Briselski sporazum u celini i da reše preostale tehničke/političke sporove koji nisu vezani za status.

3. *Inkrementalna normalizacija (korak po korak)*. Srbija i Kosovo nastavljaju razgovore zasnovane na modelu pregovora u Briselu, rešavajući jedan po jedan spor. Drugim rečima, bave se svim otvorenim pitanjima koja utiču na svakodnevni život ljudi, umesto apstraktnih pitanja zasnovanih na statusu. Ova opcija uključuje reviziju Briselskog sporazuma i ažuriranje nekih pojedinačnih sporazuma, kao što su oni o ličnim kartama, automobilskim tablicama i trgovini.

Postojala je široka saglasnost među učesnicima da je scenario 3 - inkrementalna normalizacija, za sada najrealniji. *De facto* priznanje bi bilo poželjnija opcija, ali izgleda da rukovodstva nemaju političku hrabrost da idu toliko daleko.

Resetovanje procesa

Proces dijaloga je u zastoju. Beograd uslovljava nastavak dijaloga suspenzijom carinskih taksi koje je decembra prošle godine Priština nametnula na robu koja dolazi iz Srbije. Međutim, dijalog je prekinut mnogo pre nego što su takse uvedene. Pravi razlog zastoja je po svoj prilici neuspeh dvojice predsednika da zaključe sporazum koji bi podrazumevao promenu granica. Oni i dalje zagovaraju ovo rešenje, ali ideja je izgubila svoj zamah, jer većina onih u EU i SAD koji ovo rešenje podržavaju ili menja svoje stavove ili gubi pozicije za donošenje odluka. Predsednici Vučić i Tači postaju sve više usamljeni.

Učesnici radionice predložili su niz kratkoročnih i dugoročnih koraka za pripremu nastavka kvalitativno boljeg dijaloga.

1. *Implementiranje svih sporazuma postignutih u Briselu od 2011.*
2. *Poboljšanje kvaliteta rukovođenja i upravljanja na Kosovu i u Srbiji.* Neki su predložili da se bi bilo bolje sačekati dok u Prištini i Beogradu na vlast ne dođu liberalnija rukovodstva. Mnogi su bili skeptični da su sadašnja rukovodstva u mogućnosti ili čak zainteresovani za rešavanje sukoba, tvrdeći da su vođena ličnim, a ne javnim interesima. Stoga sadašnjim rukovodstvima nije u ličnom interesu zatvaranje pitanja koje im pomaže da se održe na vlasti. Bez konflikta, lideri Kosova i Srbije ne bi imali istu moć ni na domaćoj ni na međunarodnoj sceni. Postojanje sukoba je egzistencijalno pitanje za lidere koji su nastali tokom sukoba. Drugim rečima, oni ne mogu da funkcionišu u mirnim okolnostima.
3. *Definisanje zajedničkih principa.* Sadašnji principi Beograda i Prištine su sukobljeni: glavni princip Beograda je da obe strane treba da dobiju nešto od dogovora, dok Priština traži da Beograd bezuslovno prizna Kosovo. SAD i EU bi trebalo da rade na pronalazenju nekih zajedničkih principa koji bi premostili jaz između ove dve ekstremne pozicije.
4. *Definisanje „razgraničenja“ odnosno „korekcije granica.“* Ako ideja o promeni granica uključuje samo kozmetičke promene - kao što je bila demarkacija granice između Kosova i Makedonije – mogla bi biti predmet razmatranja kao deo sveobuhvatnog sporazuma.
5. *Definisanje uloge suseda.* Tirana je odigrala važnu ulogu u izgradnji bližih odnosa između predsednika Tačija i Vučića i služila je kao posrednik u razvijanju ideje „korekcije granica.“ Iako malo njih smatra doprinos Tirane pozitivnim, region bi mogao dati ključnu ulogu pronalazenju rešenja.

6. *Smanjivanje zavisnosti od lidera i institucionalizacija dijaloga.*
7. *Uspostavljanje procesa na dva koloseka.* Prvi kolosek bi se bavio pitanjima statusa, dok bi se drugi bavio tehničkim pitanjima poput energetike i trgovine.
8. *Uspostavljanje neformalnog tima za proveru činjenica.* Tim bi pratio političke izjave i nudio objašnjenja da li su istinite ili ne.

Privremene mere za izgradnju poverenja

Dok lokalni i međunarodni akteri razmatraju kako da nastave proces, Beograd i Priština bi trebalo da spreče bilo kakvu eskalaciju tenzija i da preduzmu korake kojima bi se izgradilo međusobno poverenje. Učesnici radionice predložili su listu kratkoročnih i srednjoročnih mera.

1. *Potpuna sloboda kretanja.* Priština i Beograd mogli bi da unaprede sporazum o slobodnom kretanju roba i ljudi. Priština bi mogla da ukine takse od 100% na robu iz Srbije, dok bi Beograd mogao da prizna putne dokumente i automobilske tablice Kosova, koji se trenutno zamenjuju privremenim dokumentima na prelazima.
2. *Implementacija Sporazuma o integrisanim graničnim/administrativnim prelazima.* U skladu sa Briselskim sporazumom, EU je završila izgradnju carinskih objekata, ali Carinska policija Srbije nije ušla u nju.
3. *Priznavanje diploma.* Priština i Beograd bi mogli da međusobno priznaju univerzitetske diplome bez potrebe da budu potvrđene od strane međunarodne zajednice. Briselskim sporazumom je predviđeno da međunarodna obrazovna agencija sertifikuje diplome. Agencija već neko vreme ne funkcioniše i EU treba je finansira.
4. *Uspostavljanje saradnje između bezbednosnih institucija kao što su policija i obaveštajne službe.*
5. *Promena retorike od strane političkih lidera.* Lideri u Prištini i Beogradu treba da se uzdrže od provokativne retorike koja može izazvati nasilje ili dovesti do eskalacije tenzija između srpske i albanske zajednice na Kosovu.
6. *Unaprediti komunikaciju kroz druge koloseke.* Priština, Beograd i međunarodna zajednica treba da ohrabruju i politički i finansijski podržavaju bolju komunikaciju i saradnju u oblastima kulture, nauke i medija. Dobar primer je nedavni sporazum između opština Šabac i Peć o saradnji u oblasti poljoprivrede. Civilno društvo bi moglo doprineti zajedničkim aktivnostima u borbi protiv rasizma i predrasuda.
7. *Funkcionisanje Fonda za razvoj severa.* Fond je prikupio preko 15 miliona eura namenjenih za investicije na severu, ali nije bio funkcionalan zbog političkih prepreka.
8. *Poboljšanje zdravstvene zaštite za Srbe na jugu.*
9. *Implementacija prava za Srbe, uključujući povratak raseljenih i vraćanje imovine.*
10. *Uspostavljanje zajedničkog odbora za pomoć u implementaciji Briselskog sporazuma.*
11. *Uspostavljanje Asocijacije/Zajednice i implementacija energetskog sporazuma.*
12. *Promena udžbenika istorije.* Promena udžbenika iz istorije je dugoročni napor koji treba da ima za cilj zagovaranje pomirenja, umesto naglašavanja razlika i suprotstavljenih istorijskih interpretacija.